

Η τέχνη της Αναγέννησης και ο Leonardo da Vinci

Αναγέννηση είναι το **ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο** που εμφανίστηκε κατά τον 15ο αι. (**Quattrocento**) και ολοκληρώθηκε κατά τον 16ο αι. (**Cinquecento**) στη Δυτική Ευρώπη, ξεκινώντας από την Ιταλία.

Η Ευρώπη της εποχής εκείνης αλλάζει θεαματικά από το παρελθόν της, καθώς σημειώνονται σημαντικές εξελίξεις, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές: Η ανάπτυξη του εμπορίου εισάγει νέες μορφές οικονομικής δραστηριότητας, οι μεσαιωνικές πόλεις εκσυγχρονίζονται και αναπτύσσονται, νέες κοινωνικές τάξεις διαμορφώνονται, ενώ συνεχώς ενισχύεται η τάξη που συνδέεται με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες, η αστική. Το μεσαιωνικό πολιτικό σύστημα, η φεουδαρχία, εξασθενεί, ενώ αρχίζει η ενοποίηση των διάσπαρτων κρατιδίων υπό την εξουσία ισχυρών μοναρχών. Η ισχύς της Καθολικής Εκκλησίας υποχωρεί. Σημειώνεται επιστημονική πρόοδος και έχουμε νέες εφευρέσεις. Οι μεγάλες ανακαλύψεις και αναζητήσεις οδηγούν στη διεύρυνση των γνώσεων και των πνευματικών οριζόντων. Η μελέτη της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας γενικεύεται («Ουμανισμός»), ενώ με την εφεύρεση της τυπογραφίας η γνώση και η ενημέρωση παύει να είναι προνόμιο ολίγων.

Οι παραπάνω αλλαγές προκάλεσαν αλλαγές και στις αντιλήψεις. Και αυτό είναι κυρίως η Αναγέννηση: μία **νέα αντίληψη για τον κόσμο, τον άνθρωπο και τη ζωή**, πολύ διαφορετική από αυτή του Μεσαίωνα. Αν στον Μεσαίωνα κυριαρχούσε η συνεχής μέριμνα για τη σωτηρία της ψυχής, τη μετά θάνατον ζωή, τώρα στην Αναγέννηση έχουμε το δικαίωμα ανθρώπου στις χαρές και απολαύσεις της επίγειας ζωής, την ανάδειξη της ατομικής προσωπικότητας. **Ο χαρακτήρας της ανθρώπινης δραστηριότητας από θεοκρατικός γίνεται ανθρωποκεντρικός.**

Κάθε εποχή δημιουργεί τον δικό της τύπο ανθρώπου, τον παραδειγματικό άνθρωπο. Ο **αναγεννησιακός άνθρωπος** λοιπόν έχει εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη λογική ικανότητα, στην εξέλιξη, στις επιστήμες, στην ιδέα της προόδου, πιστεύει ότι μπορεί να διαμορφώσει μόνος του τη ζωή του, βασισμένος στην παρατήρηση και το πείραμα,

την κριτική σκέψη. Ιδανικό του είναι ο *homo universalis* (οικουμενικός άνθρωπος), ο οποίος είναι ταυτόχρονα λόγιος, καλλιτέχνης και επιστήμονας. Επίκεντρο της παρατήρησης, της σκέψης, της τέχνης τίθεται ο ίδιος ο άνθρωπος. Το σώμα, η ομορφιά, η επίγεια ζωή και οι χαρές της, αποκτούν αξία και διαμορφώνουν νέα προτάγματα.

Ο αναγεννησιακός καλλιτέχνης με τη σειρά του δεν είναι πια ταπεινός μάστορας, αλλά καλλιτέχνης-διανοούμενος, στοχαστής. Έχει ευρυμάθεια, μελετά τις φυσικές επιστήμες και την ιατρική, την κλασική φιλολογία, στοχάζεται πάνω στις αρχές και τις αξίες της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Αισθάνεται και ο ίδιος –κι έτσι τον βλέπουν και οι άλλοι– ότι δεν ασκεί ένα κοινό επάγγελμα, αλλά μια ιδιαίτερη, ανώτερη ασχολία. Αποκτά νέο ρόλο, ανήκει στις νέες κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις, χαίρει της εκτίμησης της κοινωνίας και αμείβεται αδρά για το έργο του. Δεν είναι τυχαίο που τώρα η ζωγραφική, η γλυπτική και η αρχιτεκτονική ανακηρύχθηκαν «ελευθέρια τέχνες», δραστηριότητες δηλαδή για «ελεύθερα πνεύματα και για ευγενείς ψυχές» (Αλμπέρτι).

Η τέχνη της Αναγέννησης αποτυπώνει με τον καλύτερο τρόπο τη νέα ιδεολογία. Αποδεσμεύεται από το θρησκευτικό δογματισμό, προσεγγίζει με νέο τρόπο τον ορατό κόσμο. Φέρνει στο επίκεντρο τον άνθρωπο και την ατομική προσωπικότητα και προσπαθεί να αποδώσει την ομορφιά, την τάξη, την αρμονία και τη χάρη του πραγματικού κόσμου, εφαρμόζοντας την προοπτική και τις αναλογίες. Μελετά προσεκτικά τα χαρακτηριστικά της φύσης και του ανθρώπου, επιδιώκει τη ιδανική εικόνα της πραγματικότητας. Μελετά την αρχαία κληρονομιά για να αντλήσει παραδείγματα και κανόνες. Διαμορφώνει την ιδεώδη ομορφιά, με βάση τους κανόνες της αρχαίας τέχνης, της επιστήμης και των μαθηματικών. Αποδίδει τον κόσμο με νέο τρόπο, ανακαλύπτοντας την προοπτική, δηλαδή την απόδοση της τρίτης διάστασης (δηλαδή του βάθους) των αντικειμένων και του χώρου στην επίπεδη επιφάνεια.

Η αναγεννησιακή τέχνη άφησε αξεπέραστη **κληρονομιά** στον νεότερο κόσμο, που συνίσταται σε τρία βασικά στοιχεία: την **ανακάλυψη της προοπτικής**, την **τέλεια απεικόνιση του ανθρώπινου σώματος** σε όλη του την ομορφιά, με γνώση ανατομίας, τη **μελέτη κλασικών αρχιτεκτονικών μορφών και την αναγωγή τους σε ιδανικά ευγένειας και ομορφιάς**.

Ο αναγεννησιακός ζωγράφος Leonardo da Vinci

Ίσως δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι υπάρχει απόλυτη ταύτιση σε ό,τι αναφέρθηκε παραπάνω και την προσωπικότητα και το έργο του Λεονάρντο ντα Βίντσι. Το έργο του αποτελεί κορύφωση των αντιλήψεων και των κατακτήσεων της Αναγέννησης. Άλλωστε και ο ίδιος εκκινούσε από την πεποίθηση ότι **ο καλλιτέχνης οφείλει με το έργο του να εξερευνήσει τον ορατό κόσμο.**

Από τα βασικά γνωρίσματα του έργου του ήταν: η *εκκοσμίκευση των θρησκευτικών θεμάτων*· η *πιστή απόδοση* της πραγματικότητας· η *φυσικότητα* στην απόδοση των μορφών, η *έμφαση στις λεπτομέρειες*, η *χρωματική αρμονία*· η *αινιγματικότητα* και ο *μυστηριακός χαρακτήρας* των προσώπων και του χώρου· η *τριγωνική δομή* στο στήσιμο των μορφών· η *τεχνική «σφουμάτο»*: απόδοση της φόρμας μέσω διαβαθμίσεων του χρώματος (από πιο φωτεινές σε πιο σκοτεινές αποχρώσεις), με αποτέλεσμα τα χρώματα να διεισδύουν το ένα στο άλλο και τα περιγράμματα να «θολώνουν», δίνοντας τον μυστηριακό και αινιγματικό χαρακτήρα μορφών και χώρου.

Δεν είναι τυχαίο που ο Leonardo θεωρείται μεγάλος δάσκαλος της Αναγέννησης και ένας από τους μεγαλύτερους ζωγράφους όλων των εποχών, ζωντανός και παρών και σήμερα, 500 χρόνια μετά, με τις καλλιτεχνικές του κατακτήσεις αξεπέραστα πρότυπα, στοιχεία συνομιλίας, αναφοράς και εκκίνησης για τους καλλιτέχνες όλων των επόμενων περιόδων, ακόμα και για τους μοντέρνους καλλιτέχνες, που επιχείρησαν το ξεπέραςμα της καλλιτεχνικής παράδοσης της Αναγέννησης.

Από το εκπαιδευτικό υλικό του Ομίλου Εικαστικών και Ιστορίας της Τέχνης του Προτύπου Γυμνασίου Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης.

Επιμέλεια: Τόνια Καφετζάκη